ΕΤΟΣ Δ΄. Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τῇ 1 Ἰουνίου 1914 ΑΡΙΘ. 180.

ΠΟΙΜΗΝ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗι ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΔΑΠΑΝΗι ΤΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

ΟΜΙΛΙΑ ΙΒ΄.

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΑΙΤΗΜΑ

«Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά Σου»

Εἰς τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν εἴδομεν ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πρὶν ἢ καταλίπῃ τὸν κόσμον τοῦτον καὶ ἀναληφθῇ εἰς οὐρανούς, διὰ νὰ μὴ ἀφήσῃ ἡμᾶς ὀρφανοὺς ἵδρυσεν ἐπὶ γῆς τὴν ἁγίαν Αὐτοῦ Ἐκκλησίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐθησαύρισεν ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς ἑαυτοῦ ἀγάπης. Τὴν ἁγίαν ταύτην Ἐκκλησίαν ἀνέδειξε μητέρα πάντων τῶν ἀνθρώπων τοὺς ὁποίους ἐξηγόρασε διὰ τοῦ τιμίου αὐτοῦ αἵματος· ἐνεπιστεύθη εἰς τὴν μητρικὴν αὐτῆς ἀγάπην πάντα τὰ ἑαυτοῦ τέκνα ἐντειλάμενος αὐτῇ νὰ διασώζῃ καὶ προασπίζῃ ἐπὶ ἰδίῳ κινδύνῳ τὸν θησαυρὸν τῆς ἑαυτῶν πίστεως καὶ ἐλπίδος καὶ χορηγεῖν αὐτοῖς φιλοστόργως τοὺς πνευματικοὺς θησαυροὺς οὓς ἐνεπιστεύθη αὐτῇ.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἀφ᾽ οὗ ἵδρυσε τὴν Ἐκκλησίαν του συνέστησε καὶ τὰ Ἑπτὰ θεῖα Μυστήρια ἐντειλάμενος τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ δοὺς ἅμα αὐτῇ καὶ τὴν δύναμιν τοῦ χορηγεῖν ταῦτα εἰς τὰ ἑαυτοῦ τέκνα. Εἶναι δὲ τὰ θεῖα ταῦτα Μυστήρια ἀνεξάντλητος πηγὴ θείας ἀγάπης καὶ θείων εὐεργεσιῶν. Κατὰ τὴν σύστασιν τῶν Ἑπτὰ Μυστηρίων τὰ πάντα προεῖδε καὶ περὶ τῆς θεραπείας ὅλων ἡμῶν τῶν ἀναγκῶν προὐνόησεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ἔδωκεν ὅ,τι ἦτο δυνατὸν νὰ δώσῃ ἡμῖν, ἔδωκεν ἀκόμη καὶ τὸν ἴδιον ἑαυτόν του.

Τὰ Μυστήρια παραλαμβάνουσιν ἡμᾶς ἅμα τῇ εἰσόδῳ ἡμῶν εἰς τὴν ζωὴν καὶ συνοδεύουσιν ἡμᾶς καθ' ὅλην τὴν περιπετειώδη καὶ ἐπίμοχθον σταδιοδρομίαν τοῦ βίου διὰ νὰ ὁδηγῶσιν ἡμᾶς, νὰ ἐνδυναμόνωσιν ἐν τῇ πάλῃ, νὰ θεραπεύωσι τὰς πληγὰς ἡμῶν, ἐγείρωσιν ἐκ τῶν πτώσεων καὶ συνοδεύωσιν ἡμᾶς μέχρι τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ.

Τὸ βάπτισμα θραύει τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας, καθαίρει ἀπὸ τοῦ προπατορικοῦ ρύπου, ἐνδύει ἡμᾶς ἔνδυμα ἀφθαρσίας, ἀναδεικνύει τέκνα τοῦ Θεοῦ, τέκνα τῆς Ἐκκλησίας καὶ κληρονόμους τοῦ οὐρανοῦ.

Τὸ μυστήριον τοῦ ἁγίου Χρίσματος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ συμπλήρωσις τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος, εἶναι ὄντως ***σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου.*** Αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐνοικεῖ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ βεβαπτισμένου καὶ κεχρισμένου μεθ' ὅλων αὐτοῦ τῶν δωρεῶν. Χορηγεῖ αὐτῷ τὴν ἑαυτοῦ σοφίαν, τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἀγάπην. Διευθύνει πᾶσαν κίνησιν τῆς καρδίας αὐτοῦ καὶ καθιστᾷ ἱκανὸν διὰ πᾶν εἶδος πάλης καὶ σύναμα ὁδηγεῖ αὐτὸν πρὸς πάντα θρίαμβον.

Τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸν ἄβυσσος θείας ἀγάπης καὶ ἐλέους. Θεὸς εἶναι ὁ χορηγῶν ἡμῖν ἑαυτὸν εἰς βρῶσιν καὶ πόσιν· δίδει ἡμῖν τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, τὸ αἷμα, τὴν ψυχὴν καὶ ὅλην αὐτοῦ τὴν θεότητα· Θεοῦ σοφία μόνη ἠδύνατο νὰ ἐπινοήσῃ τὸ ἀπερινόητον τοῦτο μυστήριον, καὶ Θεοῦ ἀγάπη, ἡ ἄπειρος τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀγάπη μόνη, ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ αὐτό. Ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ ἀπείρως τὸ ἑαυτοῦ πλάσμα· ἡ ἀγάπη δ' αὐτοῦ αὕτη οὐδαμῶς ἄλλως ἦτο δυνατὸν νὰ ἱκανοποιηθῇ, εἰμὴ διὰ τῆς ἑνώσεως αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ κατὰ τρόπον τὸν τελειότατον. Ὁ Θεὸς γινώσκει ὅλας τὰς ἀνάγκας τῆς ἡμετέρας ψυχῆς. Γινώσκει ὅτι ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἐγένετο διὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἔχει ἀνάγκην φωτός, ἀλλ' ὅτι κυκλοῦται ὑπὸ πλάνης καὶ σκότους. Ἔρχεται λοιπὸν νὰ φωτίσῃ αὐτὴν διαλύων τὰ σκότη διὰ τῆς ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ παρουσίας αὐτοῦ. Γινώσκει ὅτι ἡ ψυχὴ αὕτη κατατυραννεῖται ὑπὸ βιαίων παθῶν, τὰ ὁποῖα παρασύρουσιν αὐτὴν εἰς τὸ κακόν. Ἔρχεται λοιπὸν ἵνα ἐνισχύσῃ ταύτην, ἵνα σβέσῃ διὰ τῆς ἑαυτοῦ ἁγιότητος τὸ πῦρ τῶν ἡδονῶν καὶ δώσῃ αὐτῇ τὴν ἀληθινὴν τροφὴν τῆς ἑαυτοῦ ἀγάπης. Ἡ θεία λοιπὸν Εὐχαριστία δὲν εἶναι ἁπλοῦν μυστήριον. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δι' αὐτῆς ἐνεκατέστησεν ἐν τοῖς ἡμετέροις θυσιαστηρίοις τὴν ἐνοίκησιν καὶ διαμονὴν αὐτοῦ, ἵνα μένῃ μεθ' ἡμῶν μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων, καὶ ἵνα προσφέρῃ ἑαυτὸν καθ' ἑκάστην πρὸς τὸν Θεὸν τὸν Πατέρα αὐτοῦ θυσίαν ἐξιλασμοῦ καὶ σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ἡ Μετάνοια εἶναι μυστήριον τοῦ θείου ἐλέους, καὶ τῆς παραμυθίας καὶ καταφυγῆς τοῦ ἁμαρτωλοῦ. «*Οὐκ ἔστιν*, εἶπεν ὁ Σωτήρ, *οὐκ ἔστι* » *θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ἵνα ἀπόληται εἷς* » *τῶν μικρῶν τούτων*». Ὅταν λοιπὸν ἁμαρτάνωμεν, ἐὰν μετανοῶμεν εἰλικρινῶς καὶ «*ἐὰν ὁμολογῶμεν* (ἤτοι ἐξομολογηθῶμεν) *τὰς ἁμαρτίας* » *ἡμῶν, πιστός ἐστι καὶ δίκαιος* (ὁ Ἰησοῦς Χριστός), *ἵνα ἀφῇ ἡμῖν τὰς* » *ἁμαρτίας καὶ καθαρίσῃ ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀδικίας*».

Ἡ Ἱερωσύνη εἶναι μυστήριον, δι' οὗ ἐνεργεῖται ἐπὶ γῆς καὶ ἐφαπλοῦται τὸ ἔργον τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τῆς σωτηρίας. Ἡ θρησκεία, Χριστιανοί μου, εἶναι ἡ κοινωνία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ, εἶναι ὁ

γλυκὺς δεσμὸς ὁ συνδέων τὸν οὐρανὸν μὲ τὴν γῆν. Ἡ θρησκεία εἶναι ὁ οὐρανὸς ὁ διανοιγόμενος ἐνώπιον τῆς γῆς, ἐπιδεικνύων τὰ ἑαυτοῦ ἄρρητα κάλλη καὶ ἀναφωνῶν. Αὐτοῦ κάτω, ὅπου εὑρίσκεσθε εἶναι ἡ ἐξορία, ἡ γῆ τοῦ ἐξαγνισμοῦ, τὸ στάδιον τῶν ἀγώνων· ἐδῶ εἶναι ἡ ἀληθινὴ πατρίς, ἡ ἀνάπαυσις καὶ μακαριότης. Ἡ θρησκεία εἶναι ὁ οὐρανὸς ὁ ἐξαποστέλλων πρὸς τὴν γῆν ἐντολάς, ἃς ὑπαγορεύει ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἁγιότης καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς καθαρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, πρὸς ἁγιασμὸν αὐτοῦ καὶ πρὸς ἀνάδειξιν αὐτοῦ ἀξίου τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς οὐρανίου Πατρίδος.

Οἱ ἄνθρωποι ἐκ τοῦ Θεοῦ προέρχονται καὶ διὰ τὸν Θεὸν ἐγένοντο. Δι' οὐδενὸς ὅμως ἄλλου δεσμοῦ δύνανται νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τοῦ Θεοῦ, εἰμὴ διὰ τοῦ δεσμοῦ τῆς θρησκείας. Ἄνθρωπος λοιπὸν καὶ θρησκεία εἶναι δύο τινὰ ἀχώριστα.

Δὲν ὑπάρχει ὅμως θρησκεία χωρὶς θυσίαν, οὐδὲ θυσία ἄνευ ἀρχιερέως καὶ ἱερωσύνης. Διὰ τὸν λόγον λοιπὸν τοῦτον ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ αἰώνιος Ἀρχιερεὺς καὶ ταὐτοχρόνως ἄμωμον θῦμα προσενεγκὼν ἑαυτὸν θυσίαν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ, ἵδρυσε τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης, διὰ νὰ χορηγῇ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων, ἱερεῖς νομίμους, οἵτινες νὰ προσφέρωσι καθ' ἑκάστην πρὸς τὸν Θεὸν τὸν Πατέρα αὐτοῦ θυσίαν εὐάρεστον τῷ Θεῷ διὰ τοῦ ἑαυτῶν λειτουργήματος μέχρι συντελείας τοῦ κόσμου.

Τὸ μέγα τοῦ Γάμου Μυστήριον τὸ ἐκ Θεοῦ διατεταγμένον σκοπὸν καὶ τέλος ἔχει τὸν πληθυσμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἀκολασίας καὶ τὴν ἀμοιβαίαν τῶν συζευγνυμένων βοήθειαν καθ' ὅλον τὸ στάδιον τῆς προσκαίρου ζωῆς. Συνδέονται δὲ διὰ τοῦ Μυστηρίου τοῦ γάμου εἷς ἀνὴρ καὶ μία γυνή, καὶ εἶναι ἡ μὲν γυνὴ βοηθὸς τοῦ ἀνδρός, ὁ δὲ ἀνὴρ κεφαλὴ τῆς γυναικός, καὶ ἔχουσιν ἀμφότεροι κύριον καθῆκον τὴν διατήρησιν καὶ μεταβίβασιν τῶν θείων ἐπαγγελιῶν ἐκ γενεᾶς εἰς γενεάν.

Τὸ μυστήριον τοῦ Εὐχελαίου τέλος ἵδρυται πρὸς ἰατρείαν τῶν ἀσθενειῶν τοῦ σώματος καὶ ἄφεσιν τῶν κρυφίων παραπτωμάτων, ἐξ ὧν πηγάζουσιν αἱ πλεῖσται τῶν ἀρρωστιῶν τῶν τετυφλωμένων θνητῶν. Ὑπογραμμὸν δὲ τοῦ μυστηρίου τούτου κρατεῖ ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία τὴν παραγγελίαν τοῦ Ἀποστόλου Ἰακώβου· «*ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν*; » *προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθω-* » *σαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείψαντες ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ* » *τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος· κἂν ἁμαρ-* » *τίας ᾖ πεποιηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ*».

Ἰδοὺ αἱ εὐεργεσίαι, ἃς ἐπιδαψιλεύει ἡμῖν ὁ Θεὸς διὰ τῶν ἁγίων Μυστηρίων. Τί ἤδη ἀνταποδώσομεν τῷ Κυρίῳ ἀντὶ πάντων ὅσα ἐδωρήσατο καὶ καθ' ἑκάστην δωρεῖται ἡμῖν; Οἱ τρεῖς παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐγνωμοσύνης αὐτῶν, διότι διεφύλαξεν αὐτοὺς ἐκ τοῦ πυρὸς ἤρξαντο αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεὸν ἐν τῷ μέσῳ τῆς φλογός. Καὶ ἡμεῖς μετὰ τῶν αὐτῶν εὐγνωμόνων αἰσθημάτων ὀφείλομεν ἑκάστην ἀναφωνεῖν· «*Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,* » *Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά Σου*». Ἀμήν.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑΙ ΟΜΙΛΙΑΙ

ΟΜΙΛΙΑ ΝΣΤ΄.

Η ΑΓΙΑ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ ΩΣ ΘΥΣΙΑ

«Καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μου » ἐστιν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου » ζωῆς». *('Ιωάν. 6, 51).*
«Τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν » κλώμενον». *(Α.' Κορ. 11, 23).*
«Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς Καινῆς » Διαθήκης τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον » εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». *(«Ματθ. 26, 26).*

᾿Αγαπητοὶ ἀδελφοί.—῞Οτι ἡ ῾Αγία Εὐχαριστία εἶναι μυστήριον ἀληθέστατον καὶ ἁγιώτατον, τοῦτο ἀπεδείχθη ἀρκούντως ἐκ τῶν πολλῶν μέχρι τοῦδε ὁμιλιῶν μας περὶ αὐτοῦ. Θεία σύστασις, αἰσθητὰ σημεῖα, μετάδοσις τῆς θείας χάριτος, οἱ τρεῖς οὗτοι πρῶτοι καὶ κύριοι χαρακτῆρες οἱ συνιστῶντες τὸ Χριστιανικὸν μυστήριον, συγκεντρόνονται πληρέστατα εἰς τὸ μυστήριον τῆς ῾Αγίας Εὐχαριστίας. Καὶ εἴδομεν, ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ θαυμασιώτερον τῶν Χριστιανικῶν Μυστηρίων. Διότι ποῖον εἶναι τὸ μέγιστον θαῦμα, τὸ ὁποῖον τελεσιουργεῖται ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς ῾Αγίας Εὐχαριστίας; ῾Ο ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, ὁ μὲ ὕδωρ μεμιγμένος, τὰ συνήθη ταῦτα καὶ ὑλικὰ στοιχεῖα, πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν οἱ ὀρθόδοξοι Χριστιανοί, ὅτι μεταβάλλονται, ἤ, ὅπως ἐπεκράτησε νὰ λέγεται καὶ εἰς τὴν ἰδικήν μας γλῶσσαν, μετουσιοῦνται εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν ᾿Ιησοῦ Χριστοῦ. Καὶ τὸ δόγμα τοῦτο τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως, μετὰ τοῦ ὁποίου σχετίζεται αὐτὴ ἡ αἰώνιος τύχη τῆς ψυχῆς μας, τὸ ἀπεδείξαμεν ὡς ὀρθότατον καὶ σκοπιμώτατον ἐξ αὐτῶν τῶν ρητῶν τοῦ θείου ῾Ιδρυτοῦ μαρτυριῶν περὶ τοῦ Μυστηρίου τούτου. ῾Επόμενον δὲ ἦτο, ὅτι εἰς τὴν μελέτην ἑνὸς τόσον σπουδαίου ζητήματος ἔπρεπε νὰ λάβωμεν καὶ ἐλάβαμεν ὑπ᾽ ὄψιν καὶ τὴν μαρτυρίαν τῆς ἀρχαίας παραδόσεως, καὶ τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησιαστικὴν πρᾶξιν, καὶ τὰς γραπτὰς διατυπώσεις τῶν Λειτουργιῶν, καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς ᾿Εκκλησίας. ᾿Εξ ὅλων δὲ τούτων ἐνισχύθημεν ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἡμῶν πίστιν καὶ προέβημεν εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ Μυστηρίου τούτου, μελετήσαντες αὐτὸ ὑπὸ ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐπόψεις. Καὶ ἐν τούτοις, ἀγαπητοί! τὸ εὐρύτατον τοῦτο θέμα

δὲν ἐξηντλήθη ἀκόμη ἐξ ὁλοκλήρου· διότι ἐν τοῖς μέχρι τοῦδε ἐπραγματεύθημεν τὴν Ἁγίαν Εὐχαριστίαν ὡς Μυστήριον, ὑπολείπεται ὅμως ἀκόμη νὰ μελετήσωμεν αὐτὴν καὶ ὑπὸ τὴν ἄλλην αὐτῆς ὄψιν, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν δηλαδὴ αὐτῆς ὡς θυσίας. Διότι ἡ Ἁγία Εὐχαριστία δὲν εἶναι μόνον Μυστήριον, ἀλλ᾽ εἶναι καὶ Θυσία· καὶ ὑπὸ τὴν ἰδιότητά της ταύτην θὰ ἐξετασθῇ σὺν Θεῷ σήμερον.

Καὶ εἰς προηγουμένην μας ὁμιλίαν ἀνεφέραμεν, ὅτι ὁ προφήτης Μαλαχίας, ὁμιλεῖ περὶ μιᾶς θυσίας καθαρᾶς, ἀρεστῆς εἰς τὸν Θεόν, προσφερομένης «ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ ἕως δυσμῶν», θυσίας, ἥτις δὲν προέρχεται ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ὥστε νὰ εἶναι τυπικὴ καὶ νὰ περιορίζεται ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, οὐδὲ μετέχει τῆς ἀκαθαρσίας καὶ τῆς σκληρότητος τῶν εἰδωλολατρικῶν θυσιῶν. Ἡ νέα αὕτη θυσία, ἡ καθαρά, ἡ παγκόσμιος, ἡ θεάρεστος, κατὰ τὴν ὁμόφωνον ἑρμηνείαν τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ ἄλλη, παρὰ ἡ Χριστιανικὴ θυσία, ἡ Ἁγία Εὐχαριστία, τὴν ὁποίαν ὡς θυσίαν ἀληθῆ καὶ πραγματικήν, ὡς θυσίαν εὐπρόσδεκτον τῷ Κυρίῳ, προαναγγέλλει ἡ ἀνωτέρω θαυμασία προφητεία, προεικονίζουν δὲ πιστῶς καὶ ἡ θυσία τοῦ Μελχισεδέκ, καὶ ὁ Πασχάλιος Ἀμνός, καὶ ὅλαι αἱ λοιπαὶ θυσίαι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, αἱ ὁποῖαι καὶ κατηργήθησαν διὰ τοῦτο, ὡς περιτταὶ πλέον, «τῆς χάριτος ἐλθούσης».

Κατὰ τὴν ὀρθὴν λοιπὸν ἑρμηνείαν καὶ ἀντίληψιν τῶν τύπων, τῶν εἰκόνων καὶ συμβόλων καὶ τῶν προαποκαλύψεων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἡ Ἁγία Εὐχαριστία, ἐνῷ ἀφ᾽ ἑνὸς εἶναι Μυστήριον, καὶ προσφέρεται πρὸς τροφὴν εἰς τοὺς πιστοὺς ὡς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, εἶναι συγχρόνως καὶ θυσία, ἥτις προσάγεται εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν κατὰ τὴν προαναγγελίαν τῆς Ἁγίας Εὐχαριστίας εἰς τὴν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ὁμιλίαν του ἀποδίδει εἰς αὐτὴν τὸν διπλοῦν τοῦτον χαρακτῆρα, τὸν μυστηριακὸν δηλαδὴ καὶ τὸν θυτικόν, ἢ τὸν ἱλαστήριον. Διότι τί πρῶτον εἶπε περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του; Ὅτι εἶναι ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἐκ τοῦ ὁποίου «ἐάν τις φάγῃ.., » ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα»· διὰ τῶν λόγων τούτων δεικνύει τὴν ἰδιότητα τοῦ Μυστηρίου· ἀλλ᾽ εὐθὺς ἀμέσως ὁ Σωτὴρ ἡμῶν παρατηρεῖ, ὅτι θὰ θυσιασθῇ αὐτὸς διὰ νὰ ζήσῃ ἡ ἀνθρωπότης, ἐξιλεουμένη ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἰδικῆς του θυσίας· «καὶ ὁ ἄρτος δέ, ὃν ἐγὼ δώσω ἡ σάρξ » μού ἐστιν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς». Ἰδοὺ λοιπὸν καὶ ἡ ἐξιλαστήριος ἔννοια τῆς Εὐχαριστίας.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἵδρυσιν καὶ παράδοσιν τῆς Ἁγίας Εὐχαριστίας οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐπίσης παρουσιάζουν τὴν Εὐχαριστίαν ὡς θυσίαν. «Λάβετε, λέγει, φάγετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου»· «πίετε ἐξ αὐτοῦ » πάντες, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης». Ἰδοὺ πάλιν τὸ Μυστήριον, ἡ διὰ μέσου αὐτοῦ βρῶσις καὶ πόσις τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλ᾽ ὁ Ἰησοῦς δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τοὺς ἀνωτέρω λόγους τῆς προσφορᾶς τοῦ σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητάς του. Προσέθηκεν ἀκόμη, ὄχι βέβαια χωρὶς σκοποῦ, καὶ «τὸ ὑπὲρ » ὑμῶν διδόμενον», προκειμένου περὶ τοῦ σώματος, καὶ «τὸ ὑπὲρ ὑμῶν » καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν», προκειμένου περὶ τοῦ

αἵματος. Τί παρατηροῦμεν ἐδῶ; Ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν παρέδωκεν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ τὴν Ἁγίαν Εὐχαριστίαν ὑπὸ τὴν διπλῆν ὄψιν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, παριστάνων κεχωρισμένον τὸ αἷμα ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, διὰ νὰ δηλώσῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ πάθη τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ καὶ τὴν ἔκχυσιν τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐκ τῆς πλευρᾶς του, συγχρόνως δὲ τὴν διὰ τῆς Ἁγίας Εὐχαριστίας ἀναπαράστασιν καὶ πραγματικὴν εἰς τὸ διηνεκὲς ἐπανάληψιν τῆς ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ κοσμοσωτηρίου θυσίας. Διότι αἱ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαι μετοχαὶ εἰς χρόνον ἐνεστῶτα *διδόμενον, κλώμενον* καὶ *ἐκχυνόμενον* τοῦτο σημαίνουν, ὅτι τὴν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ θυσίαν αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς ἐτέλεσεν ἐκ τῶν προτέρων ἀναιμάκτως διὰ τῆς Εὐχαριστίας, ἥτις διὰ τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ εἶναι πράγματι ἀληθὴς θυσία, ἀεννάως ἔκτοτε ἐπαναλαμβανομένη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὡς ἱλαστήριος θυσία πρὸς τὸν Θεόν.

Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ἀκριβῶς ἐνόησε καὶ ἐδίδαξε τὴν Εὐχαριστίαν καὶ ἀπόστολος Παῦλος. Διὰ τοῦτο ὅταν ἔγραφε τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἑβραίους, θέλων νὰ δείξῃ πρὸς αὐτοὺς τὴν ὑπεροχὴν τῆς Χριστιανικῆς θυσίας, τῆς ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ προσφερομένης πρὸς τὸν Θεόν, ὑπεράνω τῶν θυσιῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, «ἔχομεν, λέγει, θυσιαστήριον, ἐξ οὗ φαγεῖν οὐκ ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ τῇ σκηνῇ λατρεύοντες». Τὸ θυσιαστήριον, ἐκ τοῦ θύματος τοῦ ὁποίου δὲν ἔχουν τὴν ἄδειαν νὰ φάγουν «οἱ τῇ σκηνῇ λατρεύοντες», ἤτοι οἱ Ἰσραηλῖται, δὲν εἶναι βεβαίως ἄλλο εἰμὴ ἡ Ἁγία Τράπεζα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐπὶ τῆς ὁποίας θύεται ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου δὲν ἔχουν τὴν ἐξουσίαν νὰ μεταλάβουν εἰμὴ οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες. «Ἔχομεν θυσιαστήριον, ἐξ οὗ φαγεῖν οὐκ ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ ἐν τῇ σκηνῇ λατρεύοντες». Μακράν, λέγει, οἱ ἀπιστήσαντες Ἰουδαῖοι ἀπὸ τὸ ἁγιώτατον θυσιαστήριον τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Μακρὰν ὅμως, γράφει ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος Παῦλος καὶ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Κορίνθου, μακρὰν οἱ Χριστιανοὶ ἀπο τὴν συμμετοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν δαιμονικὴν τράπεζαν καὶ τὸ δαιμονικὸν ποτόν. Διότι ὅπως ἡ συμμετοχὴ εἰς τὰ θύματα τὰ ἀφιερωμένα εἰς τὰ δαιμόνια εἶναι ἐπικοινωνία καὶ σχέσις μὲ τὰ δαιμόνια ταῦτα, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ Ἁγία Εὐχαριστία εἶναι κοινωνία, ἕνωσις μετὰ τοῦ Κυρίου. Ἑπομένως δὲν ἐπιτρέπεται ὁ Χριστιανός, ὁ κοινωνῶν τῆς Εὐχαριστίας καὶ δι' αὐτῆς ἑνούμενος μετὰ τοῦ Χριστοῦ, νὰ συγκοινωνῇ μετὰ τῶν δαιμονίων διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὰς θυσίας πρὸς τιμὴν αὐτῶν· «ἅ, λέγει, θύει τὰ ἔθνη, δαιμονίοις θύει, καὶ οὐ Θεῷ· οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς κοινωνοὺς τῶν δαιμονίων γίνεσθαι· οὐ δύνασθε ποτήριον Κυρίου πίνειν καὶ ποτήριον δαιμονίων· οὐ δύνασθε τραπέζης Κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων». Τί καταλαμβάνομεν ἀπὸ τὴν ἔντονον αὐτὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ Παύλου καὶ ἀπὸ τὸν παραλληλισμὸν αὐτοῦ μεταξὺ ἐθνικῶν θυσιῶν καὶ Χριστιανικῆς θυσίας; Ὅτι αἱ θυσίαι τῶν εἰδωλολατρῶν, εἶναι θυσίαι πρὸς τιμὴν καὶ λατρείαν τῶν δαιμονίων, καὶ ὀφείλουν διὰ τοῦτο οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἀπέχουν ἀπ' αὐτῶν διὰ νὰ μὴ περιπέσουν εἰς τὴν δαιμονολατρείαν ὅτι δὲ ἡ Χριστιανικὴ θυσία τῆς Εὐχαριστίας εἶνε θυσία πρὸς τὸν Θεὸν ἁγιωτάτη καὶ ἀληθής, εἰς τὴν ὁποῖαν καὶ μόνην χρεωστοῦν οἱ πιστοὶ νὰ περιορί-

ζωνται. Αὕτη εἶναι ἡ θεόπνευστος ἀντίληψις καὶ διδασκαλία τοῦ οὐρανοβάμονος Παύλου περὶ τῆς Ἁγίας Εὐχαριστίας· χαρακτηρίζει αὐτὴν ὡς τράπεζαν καὶ θυσιαστήριον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου βεβαίως τελεῖται ἀληθὴς θυσία, ἡ θυσία τοῦ Ἰησοῦ, ἡ ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης διηνεκῶς ἔκτοτε «ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ ἕως δυσμῶν» προσαγομένη τῷ Θεῷ.

Ὅτι δὲ πράγματι ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων παραλαβοῦσα τὰ θεῖα Μυστήρια, ἐξετέλει τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Εὐχαριστίας ὡς θυσίαν, τὸ κηρύττουν τὰ μέχρι τῆς σήμερον ἀκόμη σωζόμενα ἀρχαιότατα χριστιανικὰ μνημεῖα, λίθινα καὶ γραπτά, ἤτοι τὰ θυσιαστήρια, τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον συναντᾷ τις ἐπισκεπτόμενος τὰς περιφήμους ἀρχαίας κατακόμβας, εἰς τὰς ὁποίας ὡς εἰς ἀσφαλῆ σπήλαια κατέφευγον οἱ Χριστιανοὶ ἐν καιρῷ τῶν διωγμῶν καὶ ἐτέλουν τὰ τῆς λατρείας των, τὸ μαρτυροῦν καὶ αἱ λειτουργίαι, τῶν ὁποίων οἱ πρῶτοι συντάκται ἀναφέρονται ὁ Ἰάκωβος ὁ Ἀδελφόθεος καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος, καὶ αἱ ὁποῖαι λειτουργίαι ὅλαι ἐν γένει παριστάνουν τὴν Εὐχαριστίαν ὡς θυσίαν τοῦ Χριστοῦ. Τὸ ἐπιβεβαιοῦν τρίτον διὰ τῶν ἱερῶν αὐτῶν Κανόνων αἱ θεοφώτιστοι Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι. Τὸ ἐδίδαξαν τέλος εἰς τὰ κηρύγματα καὶ τὰ σοφά των συγγράμματα καὶ οἱ μεγάλοι φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ τῶν λειτουργιῶν μὲν ἀνάλυσιν θὰ κάμωμεν βραδύτερον, καὶ τότε θὰ ἐννοηθῇ καλύτερον ἡ μαρτυρία αὐτῶν περὶ τῆς Εὐχαριστίας ὡς μεγαλοπρεπεστάτης θυσίας. Ἐδῶ δὲ θὰ ἀντιγράψω σχετικούς τινας περὶ τοῦ ζητήματος τούτου Κανόνας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ἀποφαίνεται ἡ Α΄. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, τίθεται ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ θύεται ὑπὸ τῶν λειτουργῶν τοῦ Θεοῦ ὡς θυσία ἀναίμακτος. Τελοῦμεν ἐν Ἐκκλησίαις, βεβαιόνει καὶ ἡ Γ΄. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, τὴν ἀναίμακτον θυσίαν, καὶ οὕτως ἁπτόμεθα τῶν ἁγίων καὶ εὐλογημένων Μυστηρίων, καὶ καθαγιαζόμεθα κοινωνοῦντες τοῦ ἁγίου σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ Χριστοῦ τοῦ λυτρωτοῦ παντὸς τοῦ κόσμου. Καὶ ἡ Ζ΄. Οἰκουμενική, ἡ καταδικάσασα τοὺς Εἰκονομάχους, οἵτινες παρεδέχοντο μίαν καὶ μόνην εἰκόνα, τὴν Ἁγίαν Εὐχαριστίαν, ἀπήντησε πρὸς αὐτοὺς διὰ τῆς ἑξῆς πληροφορίας. «Οὐδέποτε, λέγει, ὁ Κύριος, οὔτε οἱ Ἀπόστολοι, οὔτε οἱ Πατέρες ἐκάλεσαν *εἰκόνα* τὴν ἀναίμακτον θυσίαν τὴν ὑπὸ ἱερέων προσφερομένην, ἀλλ' ἀείποτε ἐκάλεσαν αὐτὴν αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου.... Μετὰ δὲ τὸν ἁγιασμὸν σῶμα κυρίως καὶ αἷμα Χριστοῦ λέγονται καὶ εἰσὶ καὶ πιστεύονται».

Καὶ ταῦτα μὲν αἱ ἅγιαι Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι· ἰδοὺ δὲ τί διδάσκουν περὶ τοῦ αὐτοῦ δόγματος καὶ οἱ Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ πρῶτον ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος ὁ ἐπονομαζόμενος Θεοφόρος, ὅστις ἐμαρτύρησεν εἰς τὴν Ρώμην τὸ 107 μετὰ Χριστὸν ἐπὶ Τραϊανοῦ. Ὁ μάρτυς οὗτος τοῦ Χριστοῦ ἀπαγόμενος εἰς τὴν Ρώμην διὰ νὰ ριφθῇ εἰς τὸ θέατρον νὰ καταφαγωθῇ ὑπὸ τῶν θηρίων, ἔγραψε καθ' ὁδὸν ἑπτὰ ἐνθαρρυντικὰς καὶ διδακτικὰς ἐπιστολὰς πρὸς διαφόρους ἐκκλησίας. Εἰς μίαν λοιπὸν ἐξ αὐτῶν δογματίζει τὰ ἑξῆς: «Μία εἶνε ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, καὶ ἓν εἶνε τὸ αἷμα αὐτοῦ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκχυθέν,.... ἓν θυσιαστήριον ὑπάρχει εἰς ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν». Ἄλλος ἅγιος μάρτυς καὶ φιλόσοφος,

περὶ τὰ μέσα τοῦ δευτέρου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, εἶναι ὁ ἀπολογητὴς τοῦ Χριστιανισμοῦ Ἰουστῖνος· Καὶ οὗτος ἐπίσης ἀναφέρει, ὅτι ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ προσφέρομεν θυσίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος Ἰησοῦς διέταξε, τ. ἔ. τὴν θυσίαν τῆς Εὐχαριστίας, τὴν παγκόσμιον ἐκείνην θυσίαν, τὴν ὁποίαν ὁ προφήτης Μαλαχίας δικαίως ἐχαρακτήρισε πρὸ τεσσάρων αἰώνων θυσίαν καθαρὰν καὶ εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ. Ὁ Εἰρηναῖος, μαρτυρήσας τὸ 202, ἦτο μὲν Μικρασιάτης, ἐχρημάτισε δὲ Ἐπίσκοπος τῆς γαλλικῆς πόλεως Λουγδούνων, συγγράψας ἀρκετὰ καὶ σοφὰ συγγράμματα ἐναντίον τῶν αἱρετικῶν τῆς ἐποχῆς του. Εἰς ἓν δὲ ἐξ αὐτῶν ἐκθέτων πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν αἱρετικῶν τούτων τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, πληροφορεῖ αὐτούς, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐδίδαξεν ἡμᾶς τοὺς ὀρθοδόξους Χριστιανοὺς τὴν νέαν θυσίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἡ Ἐκκλησία δὲ παραλαβοῦσα ἐκ τῶν Ἀποστόλων προσφέρει αὐτὴν πρὸς τὸν Θεὸν καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην, σύμφωνα μὲ τὴν προφητείαν ἑνὸς ἐκ τῶν δώδεκα Προφητῶν, τοῦ Μαλαχίου δηλονότι. Ὁ Κύριλλος ὁ ἐπίσκοπος τῶν Ἱεροσολύμων ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Β΄. Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, τὴν συγκροτηθεῖσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 381. Ἐκτὸς δὲ ἄλλων του συγγραμμάτων περίφημοι εἶναι αἱ 23 κατηχητικαὶ διδασκαλίαι, τὰς ὁποίας ἐξεφώνησε πρὸς τοὺς κατηχουμένους τῶν Ἱεροσολύμων, τοὺς ἑτοιμαζομένους διὰ νὰ βαπτισθοῦν. Εἰς μίαν ἐκ τῶν κατηχήσεων τούτων, γνωρίζει πρὸς τοὺς ἀκροατάς του, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ «Χριστὸν ἐσφαγμένον ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων προσφέρομεν».

Λοιπὸν ἡ Ἁγία Εὐχαριστία δὲν εἶναι μόνον Μυστήριον, ἀλλὰ καὶ θυσία. Καὶ πῶς τὸ ἀπεδείξαμεν; Διὰ τῶν λογίων αὐτοῦ τοῦ θείου ἡμῶν Διδασκάλου, τοῦ συστήσαντος καὶ παραδώσαντος εἰς ἡμᾶς τὸ Μυστήριον τοῦτο. Πῶς ἀκόμη; Ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Ἐπὶ πλέον συνεβουλεύθημεν καὶ τὰς γνώμας τῶν θεοφόρων Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες καὶ κατ' ἰδίαν εἰς τὰ κηρύγματα καὶ τὰ συγγράμματά των, καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἐπὶ Συνόδων γενικῶν διατυπώνουν ἐκ συμφώνου τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας περὶ τοῦ θυτικοῦ χαρακτῆρος τῆς Εὐχαριστίας. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις ἐλάβομεν ὑπ' ὄψει καὶ τὴν ἱερὰν Λειτουργίαν, ἥτις ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους παρουσιάζει τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀναιμάκτου θυσίας τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ ἐπιμένομεν τόσον εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, διότι οἱ λεγόμενοι Προτεστάνται δὲν παραδέχονται τὴν Ἁγίαν Εὐχαριστίαν ὡς θυσίαν, ἐρχόμενοι τοιουτοτρόπως εἰς ἀντίθεσιν ἀπέναντι τοσούτων καὶ τοιούτων μαρτυριῶν, ὡς ἐκείνων τὰς ὁποίας παρετάξαμεν εἰς τὸν σημερινόν μας λόγον. Ἀλλ' ἡμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι ὀνομαζόμεθα τοιουτοτρόπως, διότι πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν καὶ ἐννοοῦμεν τὰ Μυστήρια τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπως μᾶς τὰ παρέδωκεν ὁ Χριστὸς καὶ μᾶς τὰ ἐδίδαξαν οἱ ἱεροὶ Ἀπόστολοι καὶ μᾶς τὰ ἐξήγησαν οἱ θεῖοι Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ὀρθοδόξως λοιπὸν φρονοῦντες καὶ περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἁγίας Εὐχαριστίας, παραδεχόμεθα αὐτὴν μετὰ πάσης εὐλαβείας καὶ ὡς θυσίαν, τὴν ὁποίαν προσφέρομεν πρὸς τὸν Θεὸν κατὰ πᾶσαν Λειτουργίαν ὡς θυσίαν ἱλαστήριον ὑπὲρ ζώντων καὶ νεκρῶν.